

УДК:
321.01(4-672 EU)
Примљено:
5. октобар 2008.
Прихваћено:
21. новембар 2008.
Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XX) VII, vol=18
Бр. 4 / 2008.
стр. 1101-1118.

Милош Кнежевић
Институт за политичке студије, Београд

БЕЗИЗГЛЕДНОСТ ЕВРОПСКОГ АПСОЛУТИЗМА

ИМАНЕНТНО ЕВРОПСКО СВОЈСТВО СРБИЈЕ

Сажетак

У овом тексту аутор говори о гео-политичкој позицији Србије у контексту апсолутизма Европске уније, и историјским односима Србије са Западном и Источном Европом.

Кључне речи: *Европа, Европска унија, Евро-Запад, Евро-Исток, еврофундаментализам, аутоколонизовање, европски идентитет*

УВОД

Свака видљива појава има лик. И скривено, додуше, има свој невидљиви лик до кога се допире откривањем. Ликови односа и догађаја, бића или ствари почесто одређује њихову суштину. Представе владају људима и народима у облицима раширених стереотипа. Стереотипи, пак, скраћују путеве расуђивања. Уместо успорења, које изазива промишљање појаве, с појавом се располаже на бржи начин, манипулацијама представама које се имају о њој. Приготовљене представе олакшавају формирање ставова, чак и ако су непотпуне, нетачне и лажне. Али, стереотипи и аутостереотипи, у политици као и у обичном животу, имају своју сврху јер учествују у политичком мњењу на које се рачуна при одлучивању.

Изглед бића, ствари и односа, а не њихова суштина, постаје пресудан. Чак иако је политичко опажање изгледа, нечега или некога, ослоњено на предрасуде, став се формира као предрасуда.

Политички живот је саткан од истинитих увида и предрасуда са лажним значењима. Промишљање и напуштање предрасуда је уопште тешко, а поготову у политици, јер су предрасуде укоренење у предању и навикама политичког мњења.

Имиц је у политици постао важан, често важнији и од онога шта покрива Привлачан или непривлачан, није свеједно. Политички актери настоје на добром имицу који их чини прихватљивим и оперативним. Уколико позитиван имиц недостаје маневарски простор политичких актера је сужен. Тада се тежи поправљању имица. Уколико је имиц непоправљиво лош, тежња је усмерена на промену имица. Не мења се суштина, тј. најважнија својства политичког актера, већ његов изглед и лик - имиц. Радикална промена имица мења и суштину политичког понашања индивидуалних и колективних актера.

1. САВЕЗНИЧКИ ПРОТИВНИЦИ

Оно што још увек изненађује је политички третман који Срби, упркос свим историјским променама, имају у очима Европљана Уније и Евроамериканаца.¹⁾ Срби се још нису изборили за поимање властите колективне егзистенције изван предрасуда нагомиланих и појачаних у токовима савремене историје. Срби су током југословенских сецесионих ратова на Западу стекли рђав политички имиц кога се, и поред свих напора које улажу, са великим тешкоћама ратосиљају.

Срби дефинисани као анахрон народ, појављују се, наиме, као двоструки представници закаснелог Оријента - турског и руског. Двоструки незападњаци, тј. Источњаци Срби, по потреби, симболизују час кривотворну турску Азију на Балкану, час продор руске Евроазије у југоисточни кутак Старог континента.

Западњацима Срби по хаотичном менталитету и јавашлуку личе на Турке, иако су са њима били у вишевековном непријатељству. Ипак, тако уочена менталитетна сродност Срба са Турцима није спречила западне Европљане да стану на страну босанских муслимана Бошњака током сецесионих сукоба 1992-1995. године.²⁾

1) *Србија мора умрети. Истина и лаж о грађанском рату у Југославији*, зборник, „Филип Вишњић“, Београд, 1995.

2) О томе: Холбрук Ричард, *Завршити рат*, део „Босна у рату“, стр. 21-83, „Шахинпаша“, Сарајево, 1998.

С друге стране, на сличној имаголошкој матрици, Срби се, применом низа стереотипних премиса, у геополитичком и демо-политичком закључку поистовећују са Русима, као *мали Руси*, *балкански Руси*, можда највернији савезници Руса у Европи. Гради се став да су Срби, као најбројнији јужнословенски православци, вечити експоненти руских јужноевропских и медитеранских интереса. Уз то, Србија се поваздан везује за Русију, а Срби ослањају на Русе, док с друге стране Руси кад год могу помажу локалне српске аспирације и интересе.

Таква слика српско/руских веза је, изгледа, Западноевропљанима сасвим довољна да у Србима препознају сумњиве и непоуздане сараднике у остварењу властитих интегритетских циљева на југоистоку Старог континента. Тачније, да у деликатним историјским тренуцима у Србима виде западне пријатеље, само под условом да су осведочени непријатељи руског Истока. По том, тобоже савезничком, у ствари, древном хостилистичком обрасцу „ко је са ким“ и „ко је против кога“, српско пријатељство према Западу доказује се и учвршћује непријатељством према Истоку. Једноставно: што је већа количина манифестоване русофобије – то је више омиљености међу бриселским и помесним еврократима?! Манифестована русофобија постаје лиценца и акредитив Уније у транзиционим новоевропским земљама.

Уза све, у српском случају се рачуна на „легендарну“ заборавност и опростивост. Упркос томе књижевник Милован Данојлић ипак није пропустио да подсети: „Не заборавимо да је наше интегрисање у Европу почело дивљачким бомбардовањем Србије, чему је претходила вишегодишња пропагандна кампања, уз блаћење наше прошлости, фалсификовање историје, уз порицање наших заслуга и жртва датих у одбрани европске цивилизације. Оних 18 држава, које су у марту 1999. сручиле товари бомби на Србију не можемо сматрати за добронамерне пријатеље, ако смо сачували здраво разума у глави.“³⁾

Упркос цитираним речима писца Данојлића, латентни или актуални противник (још отвореније и жешће речено: бомбардерски и ракетни непријатељ), временом се преобликовао у савезника и пријатеља, што обавезује на измену спољнополитичких ставовишта и нову врсту понашања у геополитичком окружењу. Тако је

3) Данојлић Милован, „У загрљају са непријатељем“, недељник *Печат*, стр. 50, бр. 29, 12. септембар 2008, интервју, разговарао Горан Козић.

промовисана загонетна и апсурдна формула *савезничких противника*, или *противничких савезника*, свеједно.

2. КОНФЛИКТНИ ЕВРОФУНДАМЕНТАЛИЗАМ

Европа Уније у процесу територијалног ширења стиче нове пријатеље и савезнике. ЕУ наликује друштву пријатељских народа који су некоћ и негда били у споровима и свађи. Судаћи по амбицијама Уније, њен крајњи циљ је превладавање традиционалних унутарконтиненталних противништава и непријатељстава. То је „нова традиција“ ЕУ која се суочава са начелним тешкоћама.

Тежа Европске уније да се прошири до крајњих граница европског континента је фундаментална. План проширења ЕУ је интегристички. У подлози континенталног интегризма у извођењу ЕУ је стратегија хомогенизовања и асимилације свега што је различито и противно.

Као у свим замислима сличне врсте, планери се суочавају са тешкоћама и препрекама. Највеће препреке су на најзначајнијим правцима и просторима планиране интеграције. Неке од тих препрека су принципијелно несавладиве, чиме интеграциона и интегристичка источна политика Европске уније добијају утопијски карактер.

Русија, међутим, није утопијски него реалан феномен. Утопијски, тачније речено утопичан је однос дела Европе који је обликован у Унију, према Русији. У Русији нема обрнутог „европског сна“, ниједан Рус у сибирским тајгама или у Владивостоку, на пример, не сања да постане члан ЕУ. За њега је ЕУ веома удаљени феномен, иза хоризонта могућег сагледавања. Отуда је садашња Русија је мера савременог евроунионистичког утопизма.

У Бриселу, по свему судаћи, не мисле тако. Еврократе користе другу геополитичку оптику, њихов видокруг је краћи, а сагледавања ужа. При свему, руска источност квалификована је као евроазијска а да префикс *евро* тек овлашно дотиче европски карактер руског народа и државе.

Прокламована идеолошка и геополитичка дихотомија је исувише јасна: Русија је у континенталном смислу претежно азијска земља, док је једини веродостојни представник европске једнине и јединства проширена Западна Европа, артикулисана као Европска унија.

3. МАЛА УНИЈА У ВЕЛИКОЈ ЕВРОПИ

Велика Европа није само географска стварност него и план и концепт – тлоцрт јединствене организације континента. Унија у овом часу обухвата двадесет седам земаља, али би хтела да их има још више, ако не и све у свом саставу. Тренутно је проглашен предак, можда и дужи застој у пријему, што не значи да се у неком догледнијем времену у ЕУ неће укључити још по нека, пре свих западнобалканска земља.

Тек када у Унију Европе уђу све земље изван простора прокламоване руске зоне утицаја моћи ће да се каже како се Европска унија комплетира на оном европском простору на коме је то могла да учини на добровољан, што значи бесконфликтан начин. Да ли ће ширењу ЕУ тиме доћи крај, да би се Унија у наредном времену посветила унутрашњим питањима, а на плану спољне политике односима према другим глобалним чиниоцима?

Чак иако се догоди да се Европска унија употпуни до свог изванруског максимума њена тадашња силуета још увек неће означити Велику Европу. За Велику Европу Европи Уније недостајаће руски део европског тла.

Са вољног и пожељног становишта Европска унија, дакле, обухвата фундаментално и интегративно Европу у целини, без обзира на то што су, као што је речено, већи део Европе на Истоку: Русија, Белорусија, Украјина, Молдавија. Дискриминацијом више од пола простора Европе изван Уније, као не-Европе, тежња за европским јединством се изопачава у *европски интегрizam и фундаментализам*.

У подлози фундаменталистичке и интегритичке идеологије Велике Европе је физичка реалност Старог континента, и постимперијална тежња да се на једном континенту направи само једна *надржава*, а да она не буде класична Империја него нешто консензуално и асоцијативно, у постмодерном руху другачије, можда до сада невиђено.⁴⁾

4) О томе Хард и Негри пишу: „Империја се није родила по сопственој вољи, она је настала зазивањем и конституисана је на основу њене способности да решава конфликте. Империја је формирана и њена интервенција постаје правно легитимна само када је она већ укључена у ланац међународних консензуса који имају за циљ решавање постојећих конфликта. (...) експанзија Империје је укорењена у унутрашњој путањи конфликта које она треба да реши. Први задатак Империје је, дакле, да увећа област консензуса који подржавају њену власт.“ Хард Мајкл, Негри Антонио, *Империја*, глава „Модел империјалног ауторитета“, стр. 29-30, Игам, Београд, 2005.

Да би се такав наум остварио потребно је отклонити и превладати ривалске идеје, концепте, реалне политичке творевине и геополитичка стања. Отуда се евроунионистички фундаментализам и интегрizam испољавају кроз тоталне просторне претензије. А такве тоталне и тотализујуће претензије велике и што веће *европске територије*, при постојању очигледних унутрашњих и спољашњих разлика и супротности, не садрже само латентни него и манифестни конфликтни потенцијал. Тотализовање Европе на само једном делу њеног простора узрокује суштинске мањкавости које се могу заклонити само усиљеним механизмима тзв. ширења.

4. ПОСТИМПЕРИЈА ЕВРОПСКИХ ПОЛИСА?

У Европи има много нација-држава, држава-нација, полиса и метрополиса. У Европи се гради Унија као наддржава, али још увек и националне државе.

Френсис Фукујама се пита да ли Европљани знају више о квадратури државног круга од Американаца? „У сваком случају, уметност грађења државе биће кључна компонента националне моћи, битна колико и способност да се разврста и примени традиционална војна сила у циљу одржавања светског поретка.“⁵⁾ Иако настоји да сумира националне државе Европска унија још увек није успела да их поништи.

Један град је битан у Европи Уније. То је Брисел. У Бриселу се кува и зачињава европска каша. Оно што се смишља и говори у Бриселу постаје директива државама чланицама. Иако бриселски чиновници - еврократи и еврократори – не изучавају грчку филозофију и римско право, политичко искуство грчких полиса и империјално искуство старог Рима, несвесно утичу на формирање њихових ставова. Док наслеђе грчког демократског партикуларизма подстиче савремени еврорегионализам и локализам, дотле се римски империјум – *Imperium Romanum* -тиче идеје Европске уније као наддржавне целине.

Европска унија, хтела не хтела, не само да има незаборавне узоре из прошлости, него је и наследница извесних регулативних начела властитог устројства.

Грчка Европа је на почетку свога ширења насељавала подручја других народа, чак и изван континента. Иако је недостајала

5) Фукујама Френсис, Грађење државе. *Управљање и светски поредак у двадесетпрвом веку*, глава „Мање али јаче“, стр. 134-135, „Филип Вишњић“, Београд, 2007.

пуна свест о величини континента, Грчка је, заправо, политички осмислила колонизацију. Прва колонизација Европе је било њено поступно географско откривање. Потом је Европа постајала колонијална сила, радознала откриватељка света, да би у прошлом веку изгубила све колоније и постала *постколонија Америке*.

Француски етнолог Жан Кизније разликује три типа модерне европске колонизације: 1) романску (неуспелу); 2) германску (полууспешну и успешну), и; 3) словенску (продужену). За ову последњу Кизније заправо мисли да је једина успела да преживи, јер су Европљани Запада у двадесетом веку, процесом деколонизације, престали да буду колонизатори. „У тим земљама православног хришћанства и византијске традиције“, вели Кизније, „где је формирана култура ових Словена, није се променио лик колонизатора, нити њему супротан лик колонизираниог, сем у револуционарном периоду.“⁶⁾

У овом часу постимеперијална Европа Уније, у новом такту историје, поново има посла са колонизацијом, колонијама и колонизованима.

Ширење Европске уније на Исток не одвија се без муке и отпора, како оних земаља које би добровољним проширењем требало да уђу у њен геополитички састав, тако и оне земље која представља последњу препреку или крајњи домет евроунионистичког проширења. Не „мешкоље“ се само земље предкандидати и кандидати за чланство у ЕУ, него се „мргоди“ и „рогуши“ и она земља која разграничава европски Запад од Истока Европе – Русија.⁷⁾

5. АУТОКОЛОНИЗОВАЊЕ ЕВРОПЕ

Нелогична претпоставка да се Европа нетактично шири изнутра - у Европи и на Европу - као да не изазива неопходну пажњу. А, заправо се ради о својеврсном аутоколонизовању на балтичком, средњеевропском и балканском простору. Европа, која је у прошлом веку изгубила све своје империје и империјалне колоније, у новом миленијуму и постмодерном раздобљу окренула се себи. Постимперијална надградња европске супердржаве и стварање пр-

6) Кизније Жан, *Етнологија Европе*, глава „Европљани као колонизатори: обрасци стари, царства нова“, стр. 100, XX век, Београд, 1996.

7) Разматрајући ширење ЕУ на „земље у руском суседству“ Ерхард Бусек ипак признаје да је и Русија с ове стране Урала Европа, али свакако друкчија од аутентичне Европе Уније. Видети: Бусек Ерхард, *Отворена капија ка истоку*: Велика шанса за Европу, глава „Русија је велика, а Европска унија је далеко“, стр. 111-121, Клио, Београд, 2007.

вих подручја у Европи под непосредном управом Брисела, представљају еволутивну надокнаду изгубљених изваневропских колонијалних територија.

Аутоколонизовање Европе се врши на два начина:

- 1) процедурама кандидатуре и учлањивања земаља са постхладноратовског ексисточног међупростора у Европску унију, и;
- 2) успостављањем првих унутаревропских колонија, тј. протектората на тзв. постконфликтним подручјима некадашње федералне Југославије (Босна и Херцеговина и Србија у покрајини Косово и Метохија).⁸⁾

Одатле се са лакоћом може приметити, да Европска унија није само у досадашњој историји „највећи мировни концепт“, него и конфликтна машинерија. У прилог томе сведоче многи примери: ратнохушкачко уплитање земаља Европске уније у југословенску кризу 1991-1995; агресија на Југославију 1999; ампутација Косова од Србије 1999/2008; слање европских трупа на КиМ на основу плана Еулекс који није одобрен од Савета безбедности УН; учешће трупа европских земаља у америчким азијским ратовима; својевремено евроунионистичко мешање (интервенционизам) у раздобљу разлагања СССР-а, итд.

6. ЈЕДНА ИЛИ ВИШЕ УНИЈА У ЕВРОПИ

Европа Уније требало би да се помири са тим да више не може да важи правило: „Једна Европа - или ниједна Европа!“ Мирење са стварношћу европског плурала може се извести само кроз тачно сазнање властитог положаја и величине. Интеграциона жеља Уније требало би да се димензионира у складу са реалним геополитичким могућностима. Требало би, јакако, али да ли ће, просудиће историја будућности.

Насупрот геополитичком апсолутизму европског јединства, који Европу селективно и искључиво саморазумева као језгро Запада, једини Запад, или Европску унију у „природном ширењу“ на ничије земље које су у сфери њених интереса (и тиме, ваљда „њене“?), стоји сасвим супротно становиште.

8) О томе: Гентилини Фернандо, Недокучиви Балкан. *Сентиментално путовање од Приштина до Брисела*, глава „Балкан виђен из угла Брисела“, поглавље „Европска унија у дилеми: проширење или протекторати“, стр. , Хиспериаеду, Београд, 2008.

Са друкчијег европског становишта се указује да, осим тако схваћене Европе, у најмању руку постоји још једна битно различита, такође европска могућност. Европа у целини, наиме, може да буде схваћена и као двопривална или амбивалентна:

- 1) Европа оптимално али тек делимично проширеног Запада или *Европска унија* и;
- 2) евроруска Источна Европа, можда *Евроруска Унија*.

Отуда је, следећи другу интерпретативну могућност, Европа у целини у најмању руку двосмислена и двострука. Геополитичке тежње и стања која су произведена у два европска дела стварно нису истоветна. Док евроруски део Европе, оличен у Руској Федерацији, не исказује амбиције ексклузивног европског представљања, дотле евроунионистички део показује тоталне претензије обухватања Европе у њеној географској и геополитичкој целини.

7. УНИЈА ЕВРОПЕИЗУЈЕ РУСИЈУ КОЈА ЕВРОПЕИЗУЈЕ АЗИЈУ

Једноставније речено, док евроазијска Русија не жели нити може да буде Европа у целини, дотле Европска унија, иако жели а не може, ипак не одустаје од апсолутистичког пројекта континенталне интеграције. ЕУ помало наликује владару просвећеном апсолутисти који натура своје замисли другом делу континента који је, очигледно, нерад да те замисли усвоји и спроведе.

Углавном се превиђа да је трансконтинентална Русија, заправо, евроинтегратор и европизатор великог дела Азије, али на сопствени начин који искључује презентни евроунионизам. Русија, наиме, интегрише своју, ма колико била голема, већ усвојену Азију, у евроазијску Русију која се тиче свега оног што је битно у савременом свету: Европу изван Русије, Кину, Индију, Јапан и Америку. Европа Запада је изван планетарног искуства предоченог типа, јер су њене границе заплуснуте морима, а копнене источне амбиције препречене европском Русијом.

Како Европа Уније уопште може да европеизује Русију која истовремено европеизује највећи део Азије? Остаје, међутим, нејасно како се у Европи Европске уније схвата европска једнина, јединственост и целина? Да ли је то *доруска Европа* која подразумева одсецање и потискивање Русије иза Урала у Азију? Или је то Европа Уније која обухвата само европски део Русије до Урала,

али не и њене азијске просторе? Или је то Европа Уније која се свесно зауставља на западним граница редефинисане руске интересне сфере? Или је то Европа Уније која у „процесу незаустављивог ширења“ још увек не зна шта хоће, а зна да нешто хоће, и да нешто суштински важно мора да уради?

8. УНИЈА КАО ЕВРОПА АТИНЕ ИЛИ СПАРТЕ

Апсолутизам је с оне стране демократије која је дубоко релативизујућа и релативна појава. Релативизујућа реалност демократије успостављена је на самом почетку у Старој Грчкој.

Образац начина политичког живота је одавно заснован, разделница такође: демократска Атина против ауторитарне Спарте. И свака са својим „гроздом моћи“, савезом малих и великих политеа, а када наступи спољашња опасност можда и у великом грчком (европском) савезу. Ипак, само на јави безнадежног партикуларизма и сновиђењу потпуног грчког јединства. Атински и спартански правац европске кретње преплитали су се и сукобљавали у двомилијумској историји Старог континента.

Савремена Европа Уније, и да хоће, не може без призивања грчког културног и политичког искуства. Европа у античком поимању културе и цивилизације и грчка демократија, утемељујућа су начела савремене Европе.⁹⁾ Грчки призив је, дакле, неизоставан у две битне појаве и појма: Европе и демократије, идеалтипски изречено – *Европе као демократије*.

Европа Уније се, наиме, тумачи као први у потпуности демократизовани континент, заправо демократски неисточни део континента. Демократија је тотализујући и регулативни политички принцип Европске уније. Чак је и ширење Уније схваћено као ширење демократије.

Велика Европска унија - постмодерни идеал Паневропе – успоставља се на троструком демократском основу:

- 1) примарних демократија у свакој држави чланици понаособ;
- 2) демократског устројства средишних институција Уније Европе, као демократског збира или сабора држава чланица;

9) О мукотрпности развоја демократије у Европи од античких времена старе Грчке до савременог постхладноратовског раздобља, у целини сведочи књига Лучана Канфоре, *Демократија. Историја једне идеологије*, нарочито глава „Чин рађања: демократија у старој Грчкој“, стр. 35-54, Цлио, Београд, 2008.

3) демократског наступа Европске уније према државама изван Уније и државама са других континента.

У европској идеологији, Паневропи је заобразна пандемократија. У европској реалности је, донекле другачије.

9. КО ЈЕ ДЕМОКРАТИЧНИЈИ: ЗАПАД ИЛИ ИСТОК ЕВРОПЕ?

Отуда у европолошком дискурсу није згорег, у сваком појединачно испитиваном случају, имати у виду несавладану и несавладиву двојност европске идеје. Она се не дотиче само њене „телесне протезности“ у физичкој географији, него и мислене и социјалне супстанце: разлика између ауторитаризма и тоталитаризма с једне стране, и демократије с друге стране.

Ако је Европа у организационој својини Европске уније демократски пројекат, може ли се рећи да Европа Руске Федерације није? Трансформацијом Русије је почетна дистинкција демократског Запада и ауторитарног и тоталитарног Истока Европе увелико превазиђена, али, по свему судећи, није заустављено кретање по инерцији хладноратовског и антисовјетског, тј. антируског жаргона.

Иако је заступљен, такав хостилистички дискурс све се више одваја од политичке и геополитичке стварности, циљајући мете имагинарног тоталитаризма на Истоку. Европа Уније, подстицана својим прекоокеанским партнером, као да није спремна да се суочи са снажењем економије и демократије на Истоку Европе, у Русији.

Неспремност Европске уније да развије ново источно партнерство исходи из таквих геополитичких схватања у којима се властити територијални и ресурсни интереси надређују вредностима партнерства у демократији. Штавише, са такве геополитичке тачке гледишта Русија се дефинише као ауторитарна земља начелно неспособна за демократију. Уколико се, при таквим становиштима, мерило демократије укоренеује у појам аутентичне Европе, наводно недемократска Русија није и не може бити европска земља. Ипак, и поред идеолошке и доктринарне магме, Русија јесте европска земља и то, на ужас еврофоричара, европска земља на већем делу европског копна.

10. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА, АМЕРИКАНИЗАЦИЈА, РУСИФИКАЦИЈА

Европа је некадашњим колонијалним освајањима цивилизовала и европеизовала свет, да би се данас задовољила далеко мањим задатком, унутрашњим европеизовањем Старог континента.

Новија историја је дала предности Америци која је читав свет подвргла американизацији. Европа се угледа на Америку која је у проблемима око властитог идентитета. Америка се, наиме, суочава са тешкоћама американизовања властитих грађана. Европа Уније нема проблем идентитета те врсте, јер се њен интеграциони циљ испољава на друкчији начин. Европеизовање још увек не значи национално и културно хомогенизовање које карактерише американизацију

Да у том погледу ствари у Америци не стоје најбоље указао је Семјуел Хантингтон који је уочио три битне алтернативе американизацији:

- 1) *сегментарну* - која не значи асимилацију у главну него у неко од субнационалних и маргиналних сегмената америчког друштва;
- 2) *неасимилациону* – која означава перпетуирање културних модела који су имигранти донели у Америку;
- 3) *двојну* – која значи одржавање двојног подаништва, двојне националности и двојних држављанстава/грађанства у трансационалним културним заједницама.¹⁰⁾

Као што Европска унија, у условима американизације и евроглобализације, никада неће попримити словенски, руски или евроазијски карактер, тако исто је тешко замисливо да ће Русија, Руска Федерација или Заједница Независних Држава постати део Европске уније и „европеизовати“ се по изванруским, заправо вестернистичким мерилима *дерусификовања*.¹¹⁾

10) Хантингтон Семјуел, *Амерички идентитет. Проблем дезинтеграције Америке*, глава „Алтернативе американизацији“, стр. 238, ЦИД, Подгорица, 2008.

11) Кнежевић Милош, *Моћ Запада, Нова стара Европа*, прва књига, глава „Слобода од Русије“, поглавље „Десовјетизација и дерусификација“, стр. 220-221, Мали Немо, Панчево, 2005.

11. БЕЗИЗГЛЕДНОСТ ЕВРОПСКОГ АПСОЛУТИЗМА

Оно што највероватније може да се деси у догледној будућности јесте постепено уобличење другог (изванзападног) дела Европе у неку врсту другачије Уније *источне Европе*. Током процеса који је неосетно већ отпочео, и до времена његове веће развојности, потребно је имати у виду поменути разлику између географског и геополитичког поимања Европе.

Та разлика је, у историјском смислу, аксиоматска јер упућује на конститутивну, заправо онтогенетску двојност Европе као једног континента у две геополитичке артикулације: Руске Уније на Истоку и Европске уније на Западу.

Ако је предочени аксиом утемељен на непорецивој разлици између географски равнодушне индикативности континенталне Европе и емотивне, тотализујуће прескриптивности Европске уније, шта следи из предоченог геополитичког аксиома? Да ли неизбежно следи идеолошка аподиктичност европске једнине и јединства у искључивом облику Европске уније? Или, предочено подсећање на генеричку и конститутивну европску двојност рађа озбиљне дилеме о консеквенцама натурања политичког и војног јединства различитим деловима Европе?

Дати поуздан одговор који би садржао тачну прогнозу средњорочне и дугорочне европске будућности, свакако, није лако. На овом месту упутно је цитирати Слободана Деспота који сматра да би српски приступ Европи морао да почива на три незаобилазне чињенице: „1) да ова генерација у Европу неће ући; 2) да док таква генерација не стаса, та и таква Европа вероватно неће постојати; 3) да Европа није државна заједница, већ историја и цивилизација којој ми пуноправно припадамо, па допадало се то Холанђанима или не.“¹²⁾

Ипак, са сигурношћу може да се претпостави да се Европска унија неће, бар не у догледно време, поцепати и распасти.¹³⁾ У данима који долазе ЕУ ће остати једини репрезент идеја проширеног европског Запада. Али, такође може да се претпостави да ће Русија

12) Деспот Слободан, „Страх од Запада“, интервју, месечник *Геополитика*, стр. 14, бр. 28, 25. септембар 2008.

13) Велики српски и југословенски глумац Стево Жигон је у једном медијском наврату изрекао антологијску мисао: „Србија ће једног дана можда и ући у Европску унију, али тада Европске уније више неће бити!“ Наведена предсказујућа формула заслужује да буде названа *Жигоновим поучком*.

да остане на чврстим позицијама представника и заштитника идеје Источне Европе, како у њеном европском делу, тако и на „предњим“ просторима своје интересне сфере.

12. ПОЛИТИЧКА СУМЊА У ГЕОГРАФИЈУ

Да ли су географске датости Европе изван сваке сумње? На основу предоченог, могло би се рећи да аксиом који упућује на неподударане географског и геополитичког ствара плодно тло за разматрање алтернатива ономе што се прононсира као безалтернативно. Да ли је, уосталом, Европска унија једина и беспоговорна „алтернатива без алтернативе“? Разложна европолошка силогистика указује да није.

Географску несумњивост нагриза политичка сумња. Политика сумња у географију. Оно што је миленијумима белодано у простору, оповргава се хировима месеци и година. Јер, где је ко у Европи, уопште није свеједно, нарочито када се европско припадање условљава положајем, а положај повратно зависи од „придружености“ и чланства у ЕУ.

Неисторична политика редефинише историјску географију. Новом политиком се одређује место и положај сваке земље на Старом континенту. Државе није лако померити из својих лежишта. Државе нису „покретна добра“ која се могу произвољно премештати. Није добро државе лишавати својих територијалних тежишта. Државе теже територијалном устаљењу у памтљивим обрисима својих граница.

И када се помисли да је положај неке државе устаљен, тј. непроменљив, у ковитлацима историје уследи ново одређење њеног места. Земља се измешта изван појма и појаве Европе, на неки периферни и аутистични положај. Изопштавање је (дез)интеграциона пракса Европске уније преузета из ранијих времена. Бити аутсајдер у савременој Европи не само да је непријатно, него је у много чему и опасно.

У међувремену, Европска унија се понаша као власник континента чак и на предкандидатској периферији. Као „велики вратар“ она одређује ко, како, када и колико може да уђе у њено унутрашње двориште.

13. СРБИЈА У ЕВРОПИ ИЗВАН ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Ако се зна где је место Балкана у Европи, зар се онда не зна где је Србија? Као да се не зна да је на европском југоистоку, на Балканском полуострву, на Балкану, на „Западном Балкану“.¹⁴⁾ Или, као да се зна, мада недовољно и не баш сасвим тачно.

Шта је са Србијом у овој дилеми? Препознају ли Срби уопште дилему две Европе, или мисле да се све што је повезано са европским стварима тиче само Европске уније, јер изван ње, у ствари, нема никакве друге Европе? Па, ко није приступио и скрасио се у Унији Европе, уопште није у Европи, и ако Србија није у Унији, није, дакле ни у Европи.

Да ли је овај низ, на изглед логичних, проевропских премиса дискриминаторног силогизма припадности Европи искључиво у облику њене Уније, тачан и истинит? Или, пак пружа озбиљне разлоге за сумњу и европесимизам!

Промислимо, на час, приказану дилему нешто другачије. Пођимо од предоченог аксиома: Србија је у Европи на сваки начин и у свако виду. Србија није Европи *утопија* или *ухронија*, нити је Европа непостојеће место Србије. Србија је на Старом континенту, у Европи, али није у Европској унији. Прецизније изречно: Србија (још?) није у оном делу Европе који се историјски и геополитички обликовао као Европа Европске уније.

Тиме што је на европском југоистоку Србија је стара припадница континенталне Европе, на простору који још увек није припао младој Европској унији. Балканско полуострво није затурени простор Европе него, како је са сетом речено, њено родно место. Уколико је Балкан не-Европа или против-Европа, онда Европа нема своје место рођења; онда је израсла Европа изгубила своју крштеницу. Србија је, дакле, у Европи - Европа је у Србији, што значи да је Србија еминентно европска земља.¹⁵⁾

14) Петровић Зоран Пироћанац, *Мали појмовник геополитике*, одредница „Србија и ‘Западни Балкан’“, стр. 414-418, Институт за политичке студије – Центар за геополитичке студије „Југоисток“, Београд, 2004.

15) Иако огромна већина домаћих европолога сматра да је Србија неспорно европска земља, ипак има и ретких изузетака. Филозоф Мирослав Ивановић, на пример, сматра да Србија не припада Европи. Полазећи од поставке филозофије историје руског мислиоца Данилевског и његовог сагледавања културно-историјских типова, Ивановић је уверен да је идентитет Европе пре свега и изнад свега оличен у романо-германском културном типу, док је Србија изван таквог европског поимања, јер припада византиј-

14. ИМАНЕНТНО ЕВРОПСКО СВОЈСТВО СРБИЈЕ

Србија је у Европи! Мора се поћи од тога да је Србија већ у Европи! И, како један од изборних слогана упућује, да је Европа већ у Србији! Али то двоструко „већ“ не значи да је Србија „тек“ стигла у Европу, где иначе није била, или да је Европа „тек“ сада стигла у Србију где је, такође, поодавно. То заправо значи нешто сасвим друго и много битније: да је Србија у Европи и Европа у Србији, одавно и прадавно.

Може ли се тако шта уопште превидети, или је у питању елементарна забуна око субјекта и објекта европског придруживања и припадања. Зашто се, онда, тако често и упорно настоји на „уласку Србије у Европу“, на „путу Србије у Европу“ и њеном „придруживању Европи“?

Европско одређење Србије упућује на двоструки однос према Европи, који нипошто не би смео да се занемари:

1) као стара европска земља Србија садржи и испољава несумњиво европска својства;¹⁶⁾

2) као европска земља изван Европске уније Србија очигледно, формално и институционално поготову, не садржи и не испољава својства чланице те организације. Ништа једноставније и тачније!

Уз то, Србија себе никада није доживљавала изваневропски, као азијску или афричку, него као непорециво европску земљу. Осећај Европе у Србији је дубоко прожети унутрашњи осећај припадања. Интрисична својства европског осећаја код Срба имају конститутивни значај. Интрисичност и конститутивност европског у Срба, обликовани су у националном и државном идентитету Србије.¹⁷⁾

ско-словенском типу. Ивановић Мирослав, „Ми нисмо Европа, стр. 212, *Србија и Европа*, зборник, приредио Милош Кнежевић, ДКСГ, Београд, 1996.

- 16) Слободан Деспот вели: „Ми јесмо Европљани, нисмо Азија, нисмо ни неки прирепак Русије. Уколико је та Унија судбина континента, имамо жељу да је поделимо са свима. Са друге стране, нисам чуо никакву ваљану алтернативу код оних који том путу кажу ‘не’. Онај који се данас томе одупире, мора да има ‘план Б’.“ Деспот Слободан, „Страх од Запада“, интервју, месечник *Геополитика*, стр. 14, бр. 28, 25. септембар 2008.
- 17) О примордијалним схватањима националног идентитета у Срба, на основу: лозе, осећаја, вере, рођења на одређеној територији, језика и писма, пише Јасна Милошевић Ђорђевић у књизи: *Човек о нацији*. Схватање националног идентитета у Србији, глава „Схватање нације“, стр. 93-100, Институт за политичке студије, Београд, 2008. Видети, такође: Цветковић Н. Владимир, „Самопоимање и политичко пројектовање. Европски и национални идентитети - српска перспектива“, стр. 67-81, зборник *Србија и Европа*, ДКСГ, 1996; на истом месту, Тркуља Јовица, „Антиномије европског и југословенског идентитета“, стр. 101-113.

Потискивање Србије у не-Европу и против-Европу, због њених спорова са органима и функционерима Европе Европске уније, је Сизифов посао гурања претешког камена на погрешно интеграционо брдо. Европа није толико далеко да би јој се тек крајњим напорима у дугом путовању приближили; она је већ овде, ту где смо и у чему смо.

Тиме што нека земља није у Унији Европе не значи да је потонула у европску осаму. Тиме што је нека земља у Европи, а није у Унији која носи то име, не значи да је та земља изолована и аутистична. Једна земља и један народ може бити неизоловано и неаутистично изван Уније, а у Европи на основу европске слободе и права избора.¹⁸⁾

Јер, као што се полажу права на кандидатуру за чланство; као што постоје права која проистичу из чланства у Европској унији; као што постоји право да се напусти чланство ЕУ; тако исто постоји право да се у одређеном стицају околности, не буде члан Европске уније. Па није, ваљда, чланство у Европској унији принудна обавеза европских земаља, под осветничком претњом аутизовања и изолације?!

Milos Knezevic

Institute for Political Studies, Belgrade

UNPROMISING FUTURE OF EUROPEAN ABSOLUTISM

- An immanent European trait of Serbia –

Summary

In this text author wrote on geo-political position of Serbia in the context of absolutism of European unity, taking into account relations of Serbia with Western and Eastern European states throughout history.

Key Words: Europe, European Union, Euro-West, Euro-East, Euro-fundamentalism, self-colonization, European identity

18) Кнежевић Милош, *Моћ Запада, Нова стара Европа*, прва књига, поглавље „Континент слободе“, стр. 249-251, Мали Немо, Панчево, 2005.